

суспільство 1992. – 2010. Соціологічний моніторинг / За ред. В. Ворони, М. Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2010. – С. 90–101. 4. Здравомыслова Е. А. Парадигмы и модели социологии общественных движений / Е. А. Здравомыслова // Социология общественных движений: концептуальные модели исследования. – М., 1992 – С. 28–42. 5. Іщенко В. О. Сучасні дослідження суспільних рухів: головні теоретико-методологічні підходи / В. О. Іщенко // Соціальні виміри суспільства. – К.: Інститут соціології НАНУ, 2006.– С. 183–194. 6. Павлова Т. В. Социальные движения как фактор трансформации институциональной среды: проблемы теории / Т. В. Павлова // Политические исследования. – 2008. – № 5. – С. 113–124. 7. Смелзер Нейл Дж. Проблеми соціології / Н. Смелзер. – Львів, 1995.; 8. Українське суспільство 1992–2010. Соціологічний моніторинг / За ред. В. Ворони, М. Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2010. – 636 с.

УДК: 316.346.32

Климанська Лариса

Національний університет «Львівська політехніка»

ГЕРОНТОЛОГІЧНА ПЕРСПЕКТИВА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

© Климанська Л., 2014

Досліджено соціокультурні чинники проблеми «соціальний статус людей старшого віку». За допомогою аналізу соціокультурних ціннісних елементів соціальної геронтології виділено чинники, які визначають базис у формуванні соціальної політики старості на сучасному етапі розвитку суспільства. Зазначено основні стереотипи і поведінкові практики, які впливають на врегулювання соціальної проблеми статусу людей старшого віку.

Ключові слова: соціальна проблема, соціальний статус людей старшого віку, ейджизм, соціальна політика старості.

Larysa Klimanska

GERONTOLOGICAL PERSPECTIVE OF SOCIAL POLICY

© Klimanska Larysa, 2014

This article presents the research of the social and cultural factors of the problem of «social status of senior people». The aim of the paper is to identify the factors that determine the basis for the formation of social policy of old age in modern society by analyzing the social and cultural values of the elements of social gerontology. There are indicated the basic attitudes and behaviors that affect the regulation of the social problem of the status of senior people.

The notable process of growth of the older population, which coincides with the worldwide trend of population aging, is accompanied by the emerging of social problems, which can be considered as a result of interaction of the age groups of the society and social policy courses. Competitiveness among age groups, changes in social status as a result of transformation processes give rise to the so-called social distance which indicates feeling of social differences in status positions. The need to adopt appropriate to the situation social

policy courses sometimes is caused not only by economic or demographic factors, but also by the system of social and cultural values. In order to understand how the social policy courses are adopted, there is a need to distinguish the factors that affect those courses. Thus, it is necessary to consider the mechanisms that in general make it possible for the social system to aid other people, to allow them not to be left with their problems on their own, and to provide them with the real chance of solving problems with the help of other people.

In modern society, the situation is such that the status of the majority of senior people has deteriorated. This can be partly explained by the fact that our society has formed a negative portrait of an elderly person which appears as being unnecessary, aggravating, and passive. It all adds up to an older person difficulty in dealing with the representatives of other social groups, and often the senior person merely is under heavy pressure of neglect, negative emotions, negative attitudes of society towards older people and old age in general.

The discourse of social problems often becomes their source, in particular, it can be a source of stereotypical attitudes. Therefore, it is important to analyze the attitudes and stereotypes towards aging as one of the factors that affect the self-esteem of the elderly person, the level of social claims and, ultimately, the status of the individual as a subject or an object in a social interaction.

Key words: social problem, social status of older people, ageism, social policy of old age.

Загалом у статті йдеться про соціальну проблему старіння з погляду факторів, що формують соціальну політику та забезпечують соціальну підтримку людей похилого віку. Помітний процес зростання людей похилого віку, що збігається із загальносвітовою тенденцією старіння населення супроводжується виникненням соціальних проблем, які можна вважати наслідком взаємодії вікових груп суспільства та курсів соціальної політики. Конкурентність між віковими групами, зміна соціального статусу внаслідок трансформаційних процесів породжують так звану соціальну дистанцію, тобто соціальні відчуття відмінностей у статусних позиціях. Необхідність прийняття адекватних до ситуації курсів соціальної політики часом зумовлена не тільки економічними і демографічними чинниками, а ще і системою соціокультурних цінностей. Щоб зрозуміти, як приймають курси з соціальної політики, слід виокремити фактори, які впливають на ці курси, тобто розглянути механізми, які уможливають взагалі систему соціальної допомоги іншим людям, сприяють тому, що людина із своєю проблемою не залишається сам на сам, а в неї з'являється реальний шанс вирішити цю проблему за допомогою інших людей.

Серед існуючих теоретичних підходів, які так чи інакше розглядають феномен старості можна виокремити дослідження психологічних аспектів соціальної проблеми старіння [14; 15; 17], життєвого шляху людини, феномена довголіття [2; 18]; соціальних, психологічних та філософських аспектів старечого віку [1; 5; 8; 9] тощо. Що ж до соціальної політики старості можна констатувати, що таких досліджень явно недостатньо. Вплив расових ознак або гендерних особливостей на сприйняття «іншого» і на соціальну політику держави досліджують досить інтенсивно, натомість проблеми вікової дискримінації, базованої на категоризації людей за віковими ознаками, майже не досліджують [10; 21].

Мета статті – за допомогою аналізу соціокультурних ціннісних елементів соціальної геронтології виділити чинники, які визначають базис у формуванні соціальної політики старості на сучасному етапі розвитку суспільства.

Рівень цивілізованості суспільства багато в чому визначається тим, наскільки комфортно почувають себе представники старшого покоління. Соціальна обумовленість тривалості життя стала сьогодні настільки очевидна, що часом заступає всі інші аспекти цієї проблеми. У всіх без винятку сучасних країнах сьогодні існує проблема, яку можна умовно позначити «соціальний статус людей старшого віку». Вона має дві складові: об'єктивні тенденції «старіння населення» і суб'єктивні прагнення врегулювати цю проблему в різних версіях соціальної політики. Як правило, між першою і другою частинами цієї проблеми існує соціокультурна «подушка», яка або пом'якшує, або робить жорсткішими умови реалізації цієї соціальної політики. Соціокультурні

фактори, які визначають політику щодо старших людей у суспільстві, можна розглядати за схемою: стереотипи – поведінкові практики – соціальна політика.

Старіння населення є довгостроковими. У доповіді Організації Об'єднаних Націй «Розвиток в умовах старіння світу. Загальний огляд» відзначено, що у XXI ст. старіння населення спричинятиме значний вплив на суспільство і вимагати, щоб директивні органи приділяли цьому процесу все більше уваги. Якщо у 1950 році частка літніх людей становила 8 % населення світу, то у 2000 році – уже 10 %, а до 2050 року передбачають, що цей показник становитиме 21 % [13, С. 1].

В Україні кількість людей похилого віку становить приблизно 24 % населення країни, а за прогнозами, у 2051 році частка осіб, старших 60 років становитиме майже 33 %. За даними Держкомстату України, кожен п'ятий мешканець – це особа похилого віку, шоста їх частина – самотні люди. Половині із самотніх людей потрібна допомога в повсякденному житті, надто сьогодні, коли для багатьох пенсіонерів основним джерелом існування є пенсія, розмір якої не забезпечує нормального життя. Понад 80 % із них вимушені існувати нижче «межі бідності», отримуючи пенсії менше 1108 грн, що аж ніяк не може забезпечити достойної якості життя [4]. В останні роки тема старіння населення України, соціальних проблем літніх людей достатньо чітко позначена офіційними структурами, науковими колами. Водночас в Україні не сформувалась сучасна державна соціальна політика, яка би виражала ставлення до людей похилого віку як до численної соціально-демографічної групи населення, здатної активно впливати на соціально-економічний розвиток.

Питання соціальної політики стосовно людей похилого віку неодноразово розглядала ООН, починаючи з 1948 року, коли було підготовлено попередню декларацію про права літніх людей. У 1982 році проведено Всесвітню асамблею з проблем старіння. Наслідком проведення цієї асамблеї стало прийняття Віденського міжнародного плану дій з проблем старіння. Його першочергові завдання полягали у розширенні можливостей ефективно вирішувати проблеми, пов'язані зі старінням населення і задовольняти потреби людей старшого віку. Однак з часу прийняття Віденського плану дій з проблем старіння ситуація у світі докорінно змінилася. Старіння суспільства поступово перетворюється на глобальний феномен. «Епіцентр» демографічного старіння перемістився в країни, що розвиваються [22, С. 5].

Вказані чинники обумовили те, що на Другій Всесвітній асамблеї ООН з питань старіння (м. Мадрид, Іспанія, 2002 р.) демографічне старіння за його значенням для суспільства було прирівняне до глобалізації. На цій асамблеї було прийнято Мадридський міжнародний план дій з питань старіння, відповідно до якого побудова суспільства для всіх вікових груп стане основним завданням політики і програм у сфері старіння. За визначенням ООН, йдеться про суспільство, в якому різні покоління сприяють своєму спільному розвитку на основі двоєдиного принципу взаємності та справедливості у взаємовідносинах різних поколінь [10].

На Асамблеї в Мадриді уряди держав-членів ООН постановили, що їхні дії з питань старіння на національному і міжнародному рівнях здійснюватимуться за трьома пріоритетними напрямками: літні люди і розвиток суспільства; здоров'я та добробут у похилому віці; умови, які сприяють індивідуальному розвитку людини і підтримують цей розвиток протягом усього життя. Мадридський план – це глобальна стратегія, з якою уряди зобов'язались зв'язати напрям і зміст дій у сфері старіння на національному рівні.

Вказані міжнародні акти, розроблені в межах ООН є декларативними рекомендаційними документами. Один з останніх міжнародних документів у сфері прав літніх людей, названих вище – Мадридський міжнародний план з проблем старіння – в Україні фактично не розглядався. Проблеми людей похилого віку українська держава вирішує не сповна і непослідовно. В Україні діє Закон «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та людей похилого віку в Україні» (1993 р.) [12]. Законодавчі акти спрямовані на підтримку громадян похилого віку, повернення їх до самостійного життя. Але часто в реальному житті проблеми літніх людей залишаються непоміченими суспільством або вирішуються за формальними ознаками.

Процес старіння населення в Україні збігся із періодом суспільних перетворень, які спричиняли погіршення соціального стану більшості літніх людей, різко загостривши проблему

незатребуваності цієї категорії громадян, що призводить до їх вилучення зі сфери економічної діяльності, культурного і соціально активного життя. Межі соціальної політики зводяться до оцінки і регулювання витрат на соціальне забезпечення пенсіонерів. Практично не беруться до уваги потенційні можливості цієї категорії громадян, зокрема, їхній позитивний вплив на молодші та середні вікові групи.

Усе більш очевидно стає необхідність подолання нетерплячого ставлення до людей літнього віку, ейджистських установок щодо них, виховання культури толерантності, розроблення світоглядних установок на «інтегровану старість» і формування «суспільства для всіх вікових категорій», що ґрунтується на принципах взаємозалежності, взаємності і справедливості. Кардинальний перегляд позиції держави стосовно людей старшого віку передбачає не тільки посилення захисних функцій щодо них, але й залучення останніх до активної діяльності.

Отже, в сучасній Україні існує потенційна потреба у прийнятті соціальної програми, яка би відображала глобальні тенденції у ставленні до людей старшого віку і вирішувала їх на національному рівні.

Виконання цього завдання неможливо без наявності правової основи взаємодії цієї вікової групи і соціуму. Як відомо, соціальна політика держави та окремих її суб'єктів виражається, перш за все, в нормативно-законодавчій базі. Натомість, під час первинного аналізу законодавства чітко простежується стереотипний або «категоріальний» підхід законодавців до сприйняття пенсіонерів. Пенсіонери – це категорія громадян, яка в термінах законодавства автоматично прирівнюється до категорій «незаможні» та «інваліди». У значній частині нормативних документів ці адресати перераховуються через кому. Терміни «інваліди» і «пенсіонери» використовуються як «паралельні», що позначають категорії громадян з однаковими потребами. Або «пенсіонери» виділяються всередині ширшої категорії «малозабезпечені громадяни». Так, із законодавства практично вилучено потенційне поле для здорових, активних пенсіонерів.

Найбільшу групу законодавчих актів становлять акти з найзагальнішим формулюванням: підвищення якості життя, соціальна підтримка. Окремо виділяються акти, спрямовані чітко на виділення прямої грошової допомоги (доплати до пенсій, надання матеріальної допомоги), а також надання не грошової допомоги (наприклад, виділення продуктових наборів). Аналіз зазначених нормативно-правових актів демонструє однозначну картину.

Найважливішим і найпріоритетнішим напрямом соціальної політики щодо літніх людей у всіх розглянутих документах є підвищення матеріального достатку, тому що більше 30 % з них прямо належать до встановлення прямих фінансових виплат. І знову у пропозиціях щодо бюджету 2014 року від Федерації професійних спілок України прозвучало: «...передбачити кошти для фінансування у повному обсязі державних гарантій щодо надання соціальних пільг і компенсацій ветеранам війни, ветеранам праці, інвалідам усіх категорій, особам, що відносяться до жертв нацистських переслідувань, та іншим пільговикам; підвищення рівня соціального захисту малозабезпечених верств населення та надання соціальних послуг людям похилого віку, інвалідам...» [4].

Серед нормативно-правових актів можна виділити і такі, які сприяють участі літніх людей у подіях соціального життя, сприяють підвищенню поваги до цієї частини населення в суспільстві, та її включеності в життя суспільства. На жаль, треба зазначити, що більша частина таких нормативно-правових актів пов'язана з святкуванням Дня перемоги, проведенням заходів до Міжнародного дня людей похилого віку.

Отже, можна сказати, що нормативна база все ще далека від сучасних вимог міжнародної спільноти. Законодавчим органам слід звернути увагу на всі сфери життя літньої людини, а не тільки на підвищення матеріального стану, оскільки якість життя можна підвищити і іншими заходами (описаними в Мадридському плані дій з питань старіння).

Другим напрямом у вирішенні соціальної проблеми «соціальний статус людей старшого віку» можна вважати формування як на рівні держави, так і у масовій свідомості усвідомлення потреби у розробленні на національному рівні політики у сфері старіння. Саме у виконанні цього завдання слід покладатись на основні елементи геронтокультури суспільства. Геронтокультура

розглядається як «сукупність певних життєвих принципів, позицій, ставлення до літніх людей і літніх людей до життя, до соціуму, до самих себе». При цьому вони підкреслюють, що, на відміну від молодіжної субкультури, яку створює собі молодь, геронтокультура не є культурою для літніх. «Геронтокультура є свого роду філософією життя і старіння» [16, С. 32].

Геронтокультура як вид субкультури містить систему цінностей. Насамперед це цінності, які існують у суспільстві і пов'язані з культурно-історичними особливостями конкретного соціуму. Вони зафіксовані у суспільній свідомості у вигляді прислів'їв, проявляються в тій реальній політиці, яку проводить держава стосовно людей старшого віку, наприклад, у встановленні вікових норм виходу на пенсію, в наявності реальних, а не декларованих пільг, соціальних програм, зорієнтованих на вікову категорію людей, і, навіть, у семантиці слів, якими іменуються представники старшого покоління. Самі слова «старість» і «люди похилого віку» передають негативне семантичне значення, що відбивається і у свідомості самих старших людей і на ставленні до них молодших верств населення. У Німеччині, наприклад, людей похилого віку не називають старими людьми або навіть людьми «третього віку», їх з повагою називають *Senioren* (шановний). Мабуть, саме тому в одній з публікацій, присвячених відзначенню Міжнародного дня людей похилого віку в Україні 1 жовтня 2013 року цих людей запропоновано називати «людьми поважного віку» [11].

Важливим моментом формування геронтокультури є ставлення суспільства до людей похилого віку. Це ставлення змінювалося залежно від економічних умов, а також домінування цінностей. Так, на початку цивілізації найшанованішим періодом життя людини вважалася зрілість на підставі того, що зріла людина мала достатній досвід у добування їжі (збирання плодів, ловля риби, полювання тощо), тому на неї дивилися, як на Вчителя, вона передавала свої знання і секрети майстерності молодшим. До старості ставилися з повагою в багатьох східних культурах, оскільки в ній бачили насамперед пору мудрості, «осмислення власних помилок і нагромадженого досвіду». У східній ідеї реінкарнації виражений циклічний підхід до життя людини – все крутиться по колу. У цій системі уявлень старість виявляється часом проміжного підбиття підсумків на певному витку космічного життя. Вважалася, що в цей період людина знаходиться ближче до вічності, ніж будь-коли у своєму житті [3; С. 120-121].

А. Г. Левінсон наводить протилежний приклад ставлення до людей похилого віку в аграрних суспільствах, де існувала традиція штучного припинення життя старших людей. «Умертвіння не мало нічого спільного із злочином з корисливих мотивів або вбивством ворога. Надійно захищене ритуалом і його міфологічними інтерпретаціями переселення людей похилого віку в країну предків у слов'ян, наприклад, містилося в контексті свята весняного оновлення природи. Не скорбота, а веселощі, гуляння супроводжували катання, що завершуються спуском стариків «на санчатах» або «на рогожці» вниз, у яр» [7].

У суспільствах, у яких панував культ фізичної краси, інтереси людей похилого віку ущемлялися; в суспільствах, де приймалися символічні ідеали, переважала орієнтація на духовну красу, до цих людей ставилися з підкресленою повагою [6]. Кожне суспільство намагалося вирішувати проблеми старіння за допомогою чудодійних методів.

Діапазон статусної позиції людини старшого віку у державі за час існування людства був дуже широкий: від обов'язку умертвіння старих батьків до геронтократії, що існувала в Давній Греції, коли в управлінні державою могли брати участь лише люди, які досягли 60 років. Сучасне суспільство також до кінця не визначилося у своїй позиції. У ньому існують два усталених, протилежних за своєю суттю, образи старих людей: позитивний (поважний мудрець з сивою головою і багатим досвідом) і негативний (старий у маразмі). Водночас від ставлення суспільства до покоління, що старіє, залежить вирішення багатьох практичних завдань, зокрема, характер, напрямок соціальної політики. Наприклад, суспільству необхідно визначитися, чи повинна соціальна політика бути спрямована на продовження активності старіючих людей або на забезпечення спокійної, але пасивної старості. Не менш важливим є питання про те, чи повинно суспільство стимулювати формування геронтокультури або, навпаки, не підкреслюючи специфіки старіння, акцентувати увагу на тому, що літні люди – це, насамперед, дорослі люди.

У сучасному суспільстві на сьогодні ситуація є такою, що становище більшості старших людей значно погіршилося. Це можна пояснити частково тим, що в нашому суспільстві формується негативний портрет літньої людини – як непотрібної і обтяжуючої, пасивної. Дискурс соціальних проблем найчастіше стає їх джерелом, зокрема, може слугувати джерелом стереотипного ставлення. Тому важливо проаналізувати стереотипи і атитюди старіння як один з факторів, що впливають на самооцінку літньої людини, на рівень соціальних домагань і врешті на позицію особистості як суб'єкта або об'єкта в соціальній взаємодії.

Для опису байдужої зневажливої установки щодо людей похилого віку існує спеціальний термін «ейджизм», який ввів американський дослідник Р. Батлер. Ейджизм припускає сприйняття літніх людей як інтелектуально неспроможних, старомодних у своїх поглядах, в способі життя яких імпліцитно міститься презирство молодих і сильних до старих і слабких. Ейджизм було названо упередженням, яке народжує дискримінацію. Ейджистські установки є надзвичайно поширеними і виявляються у багатьох аспектах життя суспільства. На інституціональному рівні – це може бути юридично закріплена дискримінація людей певної вікової групи, на міжособистісному рівні – образливі, принизливі дії, які включають негативні міжперсональні взаємодії, ініційовані представниками молодого покоління відносно осіб літнього й похилого віку; зневажливі висловлювання про старість і старих людей (прислів'я, приказки – «старий що малий», «стара калоша») та існуючі у сучасному суспільстві переконання, що ґрунтуються не на реальних фактах, а на застарілих поняттях про період пізньої дорослості винятково як часу регресу й занепаду.

Кожний прояв стереотипного ставлення до літніх людей визначається передовсім факторами сучасної для нього епохи, але нині доводиться констатувати негативне ставлення до людей літнього віку. Вважається, що особам літнього й, особливо, похилого віку властиві такі риси, як: негативізм, консерватизм, інертність, упертість, запальність, підвищена уразливість, егоїзм, дратівливість, дріб'язковість, скнарність та ін. Разом з описовими стереотипами існують ще так звані «розпорядчі стереотипи», які узагальнюють інформацію про те, як саме літні люди мають себе поводити, і це часто призводить до дискримінаційної поведінки та практики. «Розпакування» розпорядчих стереотипів виявило, що вони зосереджуються на трьох центральних питаннях:

- наступність, тобто ідея, що літні люди мають звільнити місце для молодих людей і не вимагати для себе високооплачуваних робочих місць і відомих соціальних ролей;
- ідентичність, тобто ідея, що літні люди не повинні намагатися поводити себе так, щоб виглядати молодше, ніж вони є;
- споживання, тобто ідея, що літні люди не повинні споживати так багато дефіцитних ресурсів, особливо у сфері охорони здоров'я.

Із стереотипів і установок народжуються поведінкові практики ейджистського характеру, які опосередковано впливають на соціальну політику. Поведінкові ейджистські практики – це поведінка, що дискримінує людей на основі хронологічного віку. Така поведінка може варіюватися від пасивних до агресивних форм взаємодії зі старими людьми (представниками періоду пізньої дорослості). Найочевиднішою формою такої поведінки можна назвати «мову зверхності» (*patronizing language*). Два основних типи «мови зверхності» були визначені дослідниками: «демонстративне пристосування» (*overaccommodation*) і «розмова по-дитячому» (*baby talk*).

У разі демонстративного пристосування (*overaccommodation*) фіксується надмірна ввічливість, підвищення тону голосу та повільності мовлення, практика мовлення високим тоном, простими реченнями зі старшими людьми [20]. Це все ґрунтується на стереотипі, що літні люди мають проблеми зі слухом, зниженням інтелекту і уповільненням когнітивних функцій. Більш дискримінаційною називають розмову по-дитячому (*baby talk*), яка є «спрощеною реестрацією мови на високих нотах і перебільшеною інтонацією». Як специфічний вид мовлення «розмова по-дитячому (*baby talk*)» використовується, щоб поговорити з немовлятами (первинна дитяча мова), часом у «розмові» з домашніми тваринами, неживими предметами, і у спілкуванні з людьми старшого віку, народжуючи у них утриманські настрої, тому що, як правило, об'єкт розмови по-дитячому (*baby talk*) залежить від мовця. Використання цього типу мовлення ймовірно, пов'язане із

стереотипом, що всі люди старшого віку мають дефіцит у пізнавальних здібностях, і, отже, потребують особливого спілкування на повільнішому, простому рівні.

Діапазон невербальних практик ейджистського характеру може коливатися від байдужого або зневажливого ставлення мікросоціальних груп або окремих її членів до осіб літнього й похилого віку до непрямого або прямого насильства над ними, а саме обмеження юридичних, трудових і цивільних прав людей похилого віку; порушення припустимих меж у фармакотерапії; халатне ставлення під час догляду за старими людьми, яке здатне спричинити фізичні або психічні травми; порушення режиму харчування; пасивне ставлення до процесу хвороби або вмирання; соціальну агресію; психологічний терор; економічне насильство; насильницьку ізоляцію; позбавлення можливості реалізації гігієнічних вимог і потреб; позбавлення відпочинку або сну; позбавлення їжі й/або води; застосування прямої фізичної сили; відмова в необхідному лікуванні, позбавлення медичної допомоги (пасивна евтаназія); вбивство.

Отже, в сучасному суспільстві існує соціальна проблема умовно позначена як «соціальний статус людей старшого віку», зумовлена низкою об'єктивних і суб'єктивних чинників. Подолання дискримінації людей старшого віку є сьогодні вкрай важливим і необхідним завданням для будь-якого суспільства, а також і для України. Врегулювання цієї проблеми потребує зусиль не тільки на державному рівні. Процес врегулювання соціальної проблеми має багатьох суб'єктів, які можуть як «проблематизувати», так і «депроблематизувати» складні соціальні обставини. Подальші розвідки у цьому напрямку могли би містити дослідження ролі недержавних громадських організацій, засобів масової інформації, думок експертів в оцінках статусу людини старшого віку і подоланню ейджизму, конструювання старості в риторичі і практиці соціальної політики.

1. Александрова М. Д. Проблемы социальной и психологической геронтологии / М. Д. Александрова. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1974. – 136 с.
2. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1968. – 340 с.
3. Вольнская Л. Б. Престижность возраста / Л. Б. Вольнская // Социологические исследования. – 2000. – № 7. – С. 120–124.
4. Інтерв'ю з Ю. Куликом, головою Федерації Професійних спілок України. 26 грудня 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.psv.org.ua/arts/intervyyu/view-1821.html>.
5. Карсаевская Т. В. Философские аспекты геронтологии / Т. В. Карсаевская, А. Т. Шаталов. – М.: Наука, 1978. – 216 с.
6. Краснова О. В. История старости как история формирования аттитудов к пожилым и старикам в обществе / О. В. Краснова // Психология зрелости и старения. – 2001. – № 1 (13). – С. 28–41.
7. Левинсон А. Старость как социальный институт / А. Левинсон // Отечественные записки. – 2005. – № 3 [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.strana-oz.ru/?numid=24&article=1061>.
8. Лишаев С. А. Старое и ветхое: Опыт философского истолкования / С. А. Лишаев. – СПб.: Алетейя, 2010. – 208 с. – (Сер. «Тела мысли»).
9. Лишаев С. А. Старость и современность / С. А. Лишаев // Вестник Самарской гуманитарной академии. Сер. «Философия. Филология». – 2007. – № 1. – С. 71–81.
10. Мадридский международный план действий по вопросам старения [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://ods-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/397/53/PDF>.
11. Новини міста: Сергій Крушановський: «На моє глибоке переконання – не має людей похилого віку, є люди поважного віку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://darn.kievcity.gov.ua/news/1191.html>.
12. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України № 372-III від 16.12.1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.dov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
13. Развитие в условиях старения мира. Общий обзор / ООН, Департамент по экономическим вопросам. – Нью-Йорк: [б. и.], 2007 [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/en/development/desa/policy/wess/wess.../2007wess_ru.Pd.
14. Роцак К. Психологические особенности личности в пожилом возрасте / К. Роцак // Психология старости: хрестоматія / ред. составитель Д. Я. Райгородский. – Самара: Издательский Дом БАХРАХ-М, 2004. – С. 512–524.
15. Стюарт-Гамильтон Я. Психология старения / Я. Стюарт-Гамильтон. – [4-е изд.]. – СПб.: Питер, 2010. – 320 с. – (Серия «Мастера психологии»).
16. Сухобская Г. С. Пожилой человек в современном мире: Пособие для социальных педагогов / Г. С. Сухобская, Н. М. Божко. – СПб.,

1998. – 168 с. 17. Толстых А. В. *Возрасты жизни* / А. В. Толстых. – М.: Мол. Гвардия, 1988. – 223 с. – (Эврика). 18. Фролов И. Т. *О человеке и гуманизме: Работы разных лет* / И. Т. Фролов. – М.: Политиздат, 1989. – 559 с. 19. Butler R. *Age-ism: Another form of bigotry.* / R. Butler // *The Gerontologist.* – 1969. – № 9. – P. 243–246. 20. Giles H. *Patronizing the elderly: Intergenerational evaluations* / H. Giles, S. Fox, E. Smith // *Research on Language and Social Interaction.* – 1993. – 26 (2). – P. 129–149. 21. Nelson T. D. (Ed.). *Ageism: Stereotyping and prejudice against older adults* / T. D. Nelson. – Cambridge, MA: MIT Press, 2002. – 372 p. 22. *Regional Dimensions of Ageing Situation / Economic and Social Affairs UN.* – N.-Y.: [s. n.], 2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://undesadspd.org/LinkClick.aspx?fileticket=E0b_uwzSjY8%3D&tabid=502.

УДК: 321.7:002.1

Антоніна Митко

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

УКРАЇНА Й ІНФОРМАЦІЙНА ДЕМОКРАТІЯ: НОВИЙ ВИМІР ПОЛІТИКИ

© Митко А., 2014

Розглянуто новітнє для України явище – інформаційну демократію як новий вимір ведення політики. Проаналізовано як інформаційна демократія впливатиме на процеси та прийняття рішень у політичній сфері. Охарактеризовано проблеми, з якими стикається наша держава під час входження в інформаційне суспільство. Досліджено позитивні та негативні наслідки для країни під час входження у глобалізований інформаційний простір.

Ключові слова: інформаційна демократія, інформаційне суспільство, політика, система.

Antonina Mytko

UKRAINE AND INFORMATION DEMOCRACY: A NEW DIMENSION OF POLITICS

© Mytko Antonina, 2014

The purpose of the article to analyze how the information influences the processes of democracy and decision-making in the political sphere. The problems which are faced by Ukraine from the entry into the globalized information environment are described. The article is about the newest phenomenon in Ukraine – information democracy, as a new dimension of politics. It is analyzed how information democracy will affect the processes and decision-making in the political sphere. The challenges facing our state, from entry into the information society are described. The positive and negative consequences for the country when entering the globalized information space are studied. It is proved that the main issues that need immediate resolution of the position information of democracy are necessary to include open partnership of government, law enforcement agencies, businesses, civic and international organizations in the development of information and communication technologies, the